

**BIRŽŲ RAJONO SAVIVALDYBĖS
VISUOMENĖS SVEIKATOS BIURAS**

**BIRŽŲ RAJONO SAVIVALDYBĖS VISUOMENĖS SVEIKATOS
STEBĖSENOS 2018 M. ATASKAITA**

Parengė
visuomenės sveikatos specialistė,
vykdanti visuomenės sveikatos stebėseną,
Eglė Budrytė

2019 m.

TURINYS

IVADAS	3
1. BIRŽŪ R. SAV. DEMOGRAFINĖ SITUACIJA	4
2. BENDROJI DALIS	6
2.1. Pagrindinių stebėsenos rodiklių savivaldybėje analizė ir interpretavimas („šviesoforas“)	6
3. SPECIALIOJI DALIS	16
2.1. Pėsčiųjų mirtingumas dėl transporto įvykių.....	16
2.2. Kūdikių (vaikų iki 1 m. amžiaus) mirtingumas.....	17
2.3. Mirtingumas nuo kraujotakos sistemos ligų.....	18
IŠVADOS	21
REKOMENDACIJOS	22

IVADAS

Biržų rajono savivaldybės visuomenės sveikatos stebėsenos veiklos tikslas – sukurti Biržų rajono savivaldybės visuomenės sveikatos stebėsenos sistemą, kurioje būtų surinkta išsami informacija apie savivaldybės gyventojų sveikatos būklę, visuomenės sveikatos rizikos veiksnius, sveikatos aplinką, visuomenės sveikatos priežiūros ypatumus, ir ja remiantis būtų planuojamos ir įgyvendinamos savivaldybės visuomenės sveikatos stiprinimo priemonės.

Pateikiami rodikliai iš Valstybės deleguotų savivaldybėms visuomenės sveikatos stebėsenos *pagrindinių rodiklių sąrašo*, patvirtinto Lietuvos Respublikos sveikatos apsaugos ministro 2014 m. gruodžio 19 d. įsakymu Nr. V-1387, atspindinčio, kaip įgyvendinami Lietuvos sveikatos programos (toliau – LSP) tikslai. LSP iškeltų tikslų ir uždavinių įgyvendinimo savivaldybėse stebėsenai parengtas baigtinis pagrindinių rodiklių sąrašas (toliau – PRS), kurį sudaro *51 unifikuotas rodiklis*. Rodiklių sąrašas sudarytas remiantis Lietuvos sveikatos programos projekte, Lietuvos strateginiuose sveikatos dokumentuose pateiktais rodikliais, Europos pagrindinių sveikatos rodiklių sąrašu, taip pat remiantis Lietuvos patirtimi vykdant visuomenės sveikatos stebėseną. Rodiklio reikšmė kasmet leidžia vertinti rodiklio pokyčių kryptį savivaldybėje; kasmet vertinti rodiklio reikšmės atitiktį savivaldybės išsikeltam siekiniui; palyginti savivaldybės rodiklio reikšmę su Lietuvos vidurkiu.

Biržų rajono savivaldybės visuomenės sveikatos stebėsenos 2018 m. ataskaitoje aptariami gyventojų sveikatos būklei įtaką darantys veiksniai, sergamumas tam tikromis ligomis, mirtingumas, sveikatos priežiūros sistema, apžvelgtos savivaldybėje vykdomos prevencinės programos.

Ataskaita parengta naudojant oficialius statistikos šaltinius. Statistiniai duomenys buvo gauti iš stebėseną vykdančių institucijų: Lietuvos statistikos departamento, Higienos instituto Sveikatos informacinio centro ir kitų šaltinių.

1. BIRŽŲ RAJONO SAVIVALDYBĖS DEMOGRAFINĖ SITUACIJA

2018 m. pradžioje Biržų rajono savivaldybėje gyveno 23 778 gyventojai. Lyginant su 2017 m. gyventojų skaičius sumažėjo 867 gyventojais. 2018 m. Biržų rajono savivaldybėje vyrai sudarė 46,2 proc. gyventojų, moterys – 53,8 proc. Miesto gyventojų dalis – 48,18 proc., kaimo vietovėse – 51,82 proc.

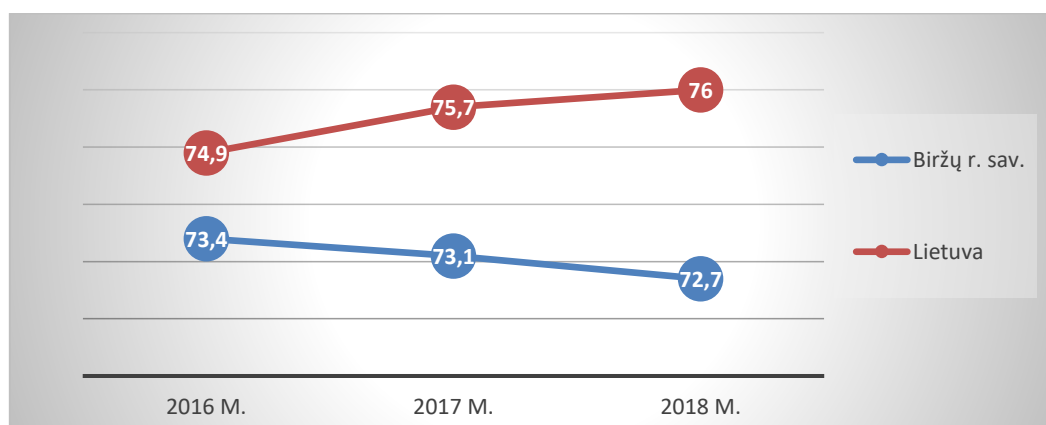
Gyventojų senėjimas – tai senyvo amžiaus žmonių skaičiaus didėjimas ir atvirkščiai – jauno amžiaus žmonių mažėjimas. Senstant populiacijai mažėja dirbančių žmonių, didėja sveikatos priežiūros ir socialinės globos paslaugų poreikis. Šiuo atveju Biržų r. sav. taip pat galima pastebėti vyresnio amžiaus žmonių dalies didėjimą. Pasiskirstymas pagal amžiaus grupes pateikiamas 1 lentelėje.

1 lentelė. Gyventojų pasiskirstymas pagal amžiaus grupes 2017–2018 m. Biržų r. sav., proc.

Eilės nr.	Amžiaus grupė	Gyventojų dalis 2017 m. (proc.)	Gyventojų dalis 2018 m. (proc.)
1.	0–14 metų amžiaus	12,67	12,64
2.	0–17 metų amžiaus	16,11	15,91
3.	18–44 metų amžiaus	28,24	27,29
4.	45–64 metų amžiaus	30,86	31,64
5.	65 metų amžiaus ir vyresni	24,79	25,16
6.	75 metų amžiaus ir vyresni	13,27	13,67
7.	15–64 metų amžiaus	62,54	62,2

Šaltinis: Higienos instituto Sveikatos informacijos centras

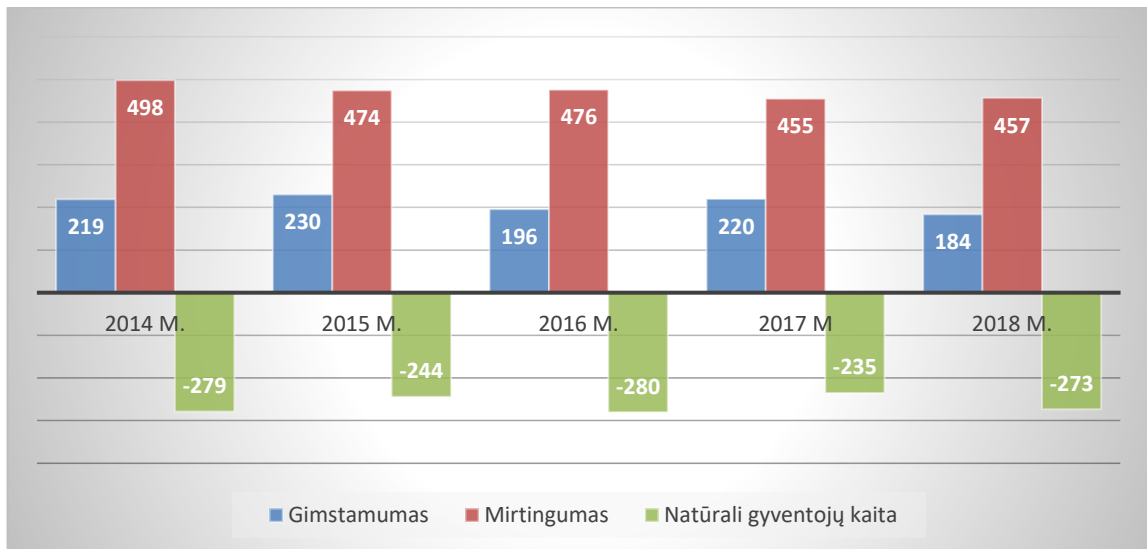
Biržų rajono gyventojų vidutinė gyvenimo trukmė nuo 2016 m. iki 2018 m. sutrumpėjo 0,7 m. Lietuvos Respublikoje tikėtina gyventojų trukmė tuo pačiu laikotarpiu ilgėjo (1 pav.).

1 pav. Vidutinė tikėtina gyvenimo trukmė Biržų r. sav. ir Lietuvoje 2016–2018 metais.

Šaltinis: Higienos instituto Sveikatos informacijos centras

Natūrali gyventojų kaita — rodiklis, atspindintis gyventojų skaičiaus, sudėties pakitimus, susijusius su gimimais, mirimais, santuokomis ir ištuokomis, kurios glaudžiai siejasi su gyventojų reprodukcija. Per pastaruosius 5 metus Biržų rajono savivaldybėje, kaip ir visoje Lietuvoje, daugiau asmenų mirė, nei buvo užregistruota gimusiųjų, todėl natūrali gyventojų kaita neigiama (2 pav.).

2 pav. Gimstamumo, mirtingumo ir natūralaus gyventojų prieaugio palyginimas Biržų rajono savivaldybėje 2014–2018 m.

Šaltinis: Lietuvos statistikos departamentas

2018 m. Biržų r. sav. santuokų skaičius sumažėjo, užregistruota 149 santuokos (2016 m. – 181, 2017 m. – 150). Mažėjant santuokų skaičiui mažėjo ir ištuokų skaičius, 2018 m. užregistruota 61 ištuoka (2016 m. – 76, 2017 m. – 69). 2018 m. nedarbo lygis tarp darbingo amžiaus (15–64 m.) gyventojų (Užimtumo tarnybos duomenimis) Biržų r. sav. siekė 10,8 proc., kai Lietuvos vidurkis buvo 8,5 proc. Situacija nėra prasta lyginant su savivaldybėmis, esančiomis Panevėžio apskrityje, didžiausią nedarbo lygį turi Kupiškio r. sav. (12,9 proc.), Rokiškio r. sav. (12,5 proc.), Pasvalio r. sav. (11,4 proc.). Socialinės rizikos šeimų skaičius Biržų rajone 129 (nuo 2017 m. iki 2018 m. pabaigos sumažėjo 20 riziką turinčių šeimų), visoje Lietuvoje siekia 9 235 šeimos.

2. BENDROJI DALIS

2.1. Pagrindinių stebėsenos rodiklių savivaldybėje analizė ir interpretavimas („šviesoforas“)

Pagrindinių rodiklių sąrašo analizė ir interpretavimas („šviesoforo kūrimas“) atliekamas lyginant praėjusių metų Biržų rajono savivaldybės rodiklius su Lietuvos vidurkiu. 2 lentelėje „Biržų rajono savivaldybės visuomenės sveikatos stebėsenos rodiklių profilis“ pateikti analizuojamų rodiklių duomenys ir jų interpretavimas. Joje pavaizduota LSP 2018 metų vertinami savivaldybės rodikliai. Vadovaujantis „šviesoforo“ principu, visos 60 Lietuvos savivaldybių suskirstytos į 5 grupes (po 12 savivaldybių kiekvienoje grupėje):

- ✓ jei savivaldybė yra viena iš 12 savivaldybių, kuriose stebimas rodiklis geriausias – jis žymimas **žalia spalva**;
- ✓ jei savivaldybė yra viena iš 12 savivaldybių, kuriose stebimas rodiklis prasčiausias – jis žymimas **raudona spalva**;
- ✓ jei savivaldybė yra viena iš 36 vidutinių savivaldybių – žymima **geltona spalva**. Šių savivaldybių rodikliai interpretuojami kaip atitinkantys Lietuvos vidurkį.

Rodiklių analizės ir interpretavimo tikslas – įvertinti, kokia esama gyventojų sveikatos ir sveikatą lemiančių veiksnių situacija savivaldybėje, įvertinant Lietuvos sveikatos programos tikslų ir uždavinių įgyvendinimo kontekste, ir kokių intervencijų / priemonių reikia imtis, siekiant stiprinti savivaldybės gyventojų sveikatą ir mažinti sveikatos netolygumus.

Pirmame lentelės stulpelyje pateikiami PRS, suskirstytas pagal Lietuvos sveikatos programoje numatomus įgyvendinti tikslus ir uždavinius. Antrame stulpelyje pateikiama Biržų rajono savivaldybės rodiklio reikšmė, trečiame – atitinkamo rodiklio Lietuvos vidurkio reikšmė, ketvirtame – mažiausia reikšmė tarp visų savivaldybių, penktame – didžiausia reikšmė tarp visų savivaldybių, šeštame – savivaldybės rodiklio interpretavimas (reikšmės savivaldybėje santykis su Lietuvos vidurkio reikšme ir savivaldybės vietos tarpe visų savivaldybių pavaizdavimas pagal „šviesoforo“ principą), septintame – priskirta šviesoforo spalva.

2 lentelė. Biržų rajono savivaldybės visuomenės sveikatos stebėsenos rodiklių profilis.

Nr.	Rodiklis	Savivaldybės reikšmė	Lietuvos rodiklis	Mažiausia rodiklio reikšmė	Didžiausia rodiklio reikšmė	Santykis savivaldybė /Lietuva	Šviesoforo spalva
1. STRATEGINIS TIKSLAS – PASIEKTI, KAD 2025 M. ŠALIES GYVENTOJAI BŪTŲ SVEIKESNI IR GYVENTŲ ILGIAU, PAGERĖTŲ GYVENTOJŲ SVEIKATA IR SUMAŽĖTŲ SVEIKATOS NETOLYGUMAI.							
	Vidutinė tikėtina gyvenimo trukmė	72,7	76	65	85	0,96	
	Išvengiamas mirtingumas	30	30,5	10	50	0,98	
1. TIKSLAS – SUKURTI SAUGESNE SOCIALINE APLINKA, MAŽINTI SVEIKATOS NETOLYGUMUS IR SOCIALINE ATSKIRTI							
1.1. SUMAŽINTI SKURDO LYGĮ IR NEDARBA							
	Mirtingumas dėl savižudybių (X60-X84) 100 000 gyventojų	25,6	24,4	0	100	1,05	

Standartizuotas mirtingumo dėl savižudybių rodiklis (X60-X84) 100 000 gyventojų	23,3	23,8	0	100	0,98	
Bandymų žudytis skaičius (X60-X64, X66-X84) 100 000 gyventojų	55,4	42,1	0	80	1,32	
Mokyklinio amžiaus vaikų, nesimokančių mokyklose, skaičius 1000 gyventojų	131,1	69,1	0	250	1,90	
Socialinės rizikos šeimų skaičius 1000 gyventojų	5,5	3,3	0	9	1,67	
Ilgalaikio nedarbo lygis	4,1	2,2	0	9	1,86	
Gyventojų skaičiaus pokytis 1000 gyventojų	-17,7	-5,3	-30	10	3,34	
1.2. SUMAŽINTI SOCIALINĘ-EKONOMINĘ GYVENTOJŲ DIFERENCIACIJĄ ŠALIES IR BENDRUOMENIŲ LYGMENIU						
Mirtingumas dėl išorinių priežasčių (V00-Y89) 100 000 gyventojų	119,3	93,4	0	250	1,28	
Standartizuotas mirtingumo dėl išorinių priežasčių rodiklis (V00-Y98) 100 000 gyventojų	110,4	91	0	200	1,21	
Mokinių, gaunančių nemokamą maitinimą mokyklose, skaičius 1 000 gyventojų	260	148,9	0	400	1,75	
Socialinės pašalpos gavėjų skaičius 1 000 gyventojų	56,8	25,4	0	100	2,24	
Sergamumas tuberkulioze (A15-A19) 100 000 gyventojų (nauji atvejai)	59,6	32,9	0	100	1,81	

2. TIKSLAS – SUKURTI SVEIKATAI PALANKIĄ FIZINĘ DARBO IR GYVENAMĄJĄ APLINKĄ**2.1. KURTI SAUGIAS DARBO IR SVEIKAS BUITIES SĄLYGAS, DIDINTI PREKIŲ IR PASLAUGŲ VARTOTOJŲ SAUGUMĄ**

Asmenų, žuvusių ar sunkiai sužalotų dėl nelaimingų atsitikimų darbe, skaičius 10 000 darbingo amžiaus gyventojų	0,7	0,9	0	4	0,78	
Asmenų, susižalojusių dėl nukritimo (W00-W19), skaičius 65+ m. amžiaus grupėje 10 000 gyventojų	210	150,7	0	400	1,39	
Darbingo amžiaus asmenų, pirmą kartą pripažintų neįgaliais, skaičius 10 000 gyventojų	67,6	67,1	0	2500	1,01	
Sergamumas žarnyno infekcinėmis ligomis (A00-A08) 10 000 gyventojų	31,5	74,9	0	150	0,42	

2.2. KURTI PALANKIAS SĄLYGAS SAUGIAI LEISTI LAISVALAIKĮ

Mirtingumas dėl atsitiktinio paskendimo (W65-W74) 100 000 gyventojų	17	5,5	0	30	3,09	
Standartizuotas mirtingumo dėl atsitiktinio paskendimo rodiklis (W65-W74) 100 000 gyventojų	13,9	5,5	0	30	2,53	
Mirtingumas dėl nukritimo (W00-W19) 100 000 gyventojų	17	16,1	0	40	1,06	
Standartizuotas mirtingumo dėl nukritimo rodiklis (W00-W19) 100 000 gyventojų	11,3	15,3	0	40	0,74	

2.3. MAŽINTI AVARINGUMĄ IR TRAUMŲ KELIŲ EISMO ĮVYKIUOSE SKAIČIŲ						
Mirtingumas dėl transporto įvykių (V00-V99) 100 000 gyventojų	21,3	8	0	30	2,66	
Standartizuotas mirtingumo dėl transporto įvykių (V00-V99) rodiklis 100 000 gyventojų	22	7,9	0	30	2,78	
Pėsčiųjų mirtingumas dėl transporto įvykių (V00-V09) 100 000 gyventojų	17	3	0	20	5,67	
Transporto įvykiuose patirtų traumų (V00-V99) skaičius 100 000 gyv.	136,3	58,9	0	150	2,31	
2.4. MAŽINTI ORO, VANDENS IR DIRVOŽEMIO UŽTERŠTUMĄ, TRIUKŠMĄ						
Į atmosferą iš stacionarių taršos šaltinių išmestų teršalų kiekis, tenkantis 1 kvadratiniam kilometrui	0,18	10,1	0	40	0,02	
Viešai tiekiamo geriamojo vandens prieinamumas vartotojams (proc.)	-	-	-	-	-	-
Nuotekų tvarkymo paslaugų prieinamumas vartotojams (proc.)	-	-	-	-	-	-
3. FORMUOTI SVEIKA GYVENSENA IR JOS KULTŪRA						
3.1. SUMAŽINTI ALKOHOLINIŲ GĖRIMŲ, TABAKO VARTOJIMĄ, NETEISĖTĄ NARKOTINIŲ IR PSICHOTROPINIŲ MEDŽIAGŲ VARTOJIMĄ IR PRIEINAMUMĄ						
Mirtingumas dėl priešasčių, susijusių su narkotikų vartojimu, 100 000 gyventojų	0	3	0	15	0	
Standartizuotas mirtingumo dėl priešasčių, susijusių su narkotikų	0	3,1	0	20	0	

vartojimu, rodiklis 100 000 gyventojų						
Mirtingumas dėl priežasčių, susijusių su alkoholio vartojimu 100 000 gyventojų	34,1	18,1	0	50	1,88	
Standartizuotas mirtingumo dėl priežasčių, susijusių su alkoholio vartojimu, rodiklis 100 000 gyventojų	31,5	17,7	0	50	1,78	
Nusikalstamos veikos, susijusios su disponavimu narkotinėmis medžiagomis ir jų kontrabanda (nusikaltimai) 100 000 gyv.	21,3	85,8	0	500	0,25	
Gyventojų skaičius, tenkantis vienai licencijai verstis mažmenine prekyba tabako gaminiais	143,1	189,9	0	500	0,75	
Gyventojų skaičius, tenkantis vienai licencijai verstis mažmenine prekyba alkoholiniais gėrimais	134,9	166,8	0	400	0,81	
3.2. SKATINTI SVEIKOS MITYBOS ĮPROČIUS						
Kūdikių, išimtinai žindytų iki 6 mėn. amžiaus, dalis (proc.)	12,1	36,7	10	80	0,33	
4. TIKSLAS – UŽTIKRINTI KOKYBIŠKĄ IR EFEKTYVIĄ SVEIKATOS PRIEŽIŪRĄ, ORIENTUOTA Į GYVENTOJŲ POREIKIUS						
4.1. UŽTIKRINTI SVEIKATOS SISTEMOS TVARUMĄ IR KOKYBĘ, PLĖTOJANT SVEIKATOS TECHNOLOGIJAS, KURIŲ EFEKTYVUMAS PAGRĮSTAS MOKSLO ĮRODYMAIS						
Išvengiamų hospitalizacijų skaičius 1 000 gyv.	41,2	32,5	10	70	1,27	

Išvengiamų hospitalizacijų dėl diabeto ir jo komplikacijų skaičius 1 000 gyv.	7,6	6,9	3	11	1,10	
4.2. PLĖTOTI SVEIKATOS INFRASTRUKTŪRĄ IR GERINTI SVEIKATOS PRIEŽIŪROS PASLAUGŲ KOKYBĘ, SAUGĄ, PRIEINAMUMĄ IR Į PACIENTĄ ORIENTUOTĄ SVEIKATOS PRIEŽIŪRĄ						
Slaugytojų, tenkančių vienam gydytojui, skaičius	2,8	2	1	7	1,4	
Šeimos medicinos paslaugas teikiančių gydytojų skaičius 10 000 gyventojų	5,9	7,2	0	15	0,82	
Apsilankymų pas gydytojus skaičius, tenkantis vienam gyventojui	7,9	9,1	6	12	0,87	
Savivaldybei pavaldžių stacionarines asmens sveikatos priežiūras teikiančių asmens sveikatos priežiūros įstaigų pasitenkinimo lygis	-	-	-	-	-	-
Sergamumas vaistams atsparia tuberkulioze (A15-A19) 100 000 gyventojų (nauji atvejai)	0	3,1	0	15	0	
Sergamumas ŽIV ir lytiškai plintančiomis ligomis (B20-B24, Z21, A50-A54, A56) 10 000 gyventojų	4,3	2,2	0	6	1,95	
4.3. PAGERINTI MOTINOS IR VAIKO SVEIKATĄ						
Kūdikių (vaikų iki 1 m. amžiaus) mirtingumas 1 000 gyvų gimusių kūdikių	16,5	3,4	0	25	4,85	

2 metų amžiaus vaikų MMR1 (tymų, epideminio parotito, raudonukės vakcina, 1 dozė) skiepijimo apimtys proc.	95,8	92,1	80	100	1,04	
1 metų amžiaus vaikų DTP (difterijos, stabligės, kokliušo, poliomieliito ir B tipo haemophilus influenzae) skiepijimo apimtys (3 dozės), proc.	95,8	92,1	80	100	1,04	
Tikslinės populiacijos (6–14 m.) dalis, dalyvavusi vaikų krūminių dantų dengimo silantinėmis medžiagomis programoje, proc.	2,3	14,5	0	50	0,16	
Vaikų, neturinčių ęduonies pažeistų, plombuotų ir išrautų dantų, dalis proc.	10,8	18,9	0	40	0,57	
Paauglių (15–17 m.) gimdymų skaičius 1000 gyventojų	8,6	4,4	0	20	1,95	
4.4. STIPRINTI LĒTINIŲ NEINFEKCINIŲ LIGŲ PREVENCIJĄ IR KONTROLĒ						
Mirtingumas nuo kraujotakos sistemos ligų (I00-I99) 100 000 gyventojų	1162,9	782,5	0	1500	1,49	
Standartizuotas mirtingumo nuo kraujotakos sistemos ligų rodiklis (I00-I99) 100 000 gyventojų	839,7	744,5	400	1100	1,13	
Mirtingumas nuo piktybinių navikų (C00-C96) 100 000 gyventojų	370,6	286,6	0	500	1,29	

Standartizuotas mirtingumo nuo piktybinių navikų rodiklis (C00-C96) 100 000 gyventojų	289	274,7	150	400	1,05	
Mirtingumas nuo cerebrovaskulinių ligų rodiklis (I60-I69) 100 000 gyventojų	196	191	0	700	1,03	
Standartizuotas mirtingumo nuo cerebrovaskulinių ligų rodiklis (I60-I69) 100 000 gyventojų	145,7	181,8	0	500	0,80	
Sergamumas II tipo cukriniu diabetu (E11) 10 000 gyventojų	45,2	56,6	20	100	0,80	
Tikslinės populiacijos dalis (proc.), per 2 m. dalyvavusi atrankinės mamografinės patikros dėl krūties vėžio programoje	42,3	50,2	10	80	0,84	
Tikslinės populiacijos dalis (proc.), per 3 metus dalyvavusi gimdos kaklelio piktybinių navikų prevencinėje programoje	58,3	52,7	30	80	1,12	
Tikslinės populiacijos dalis (proc.), per 2 metus dalyvavusi storosios žarnos vėžio ankstyvosios diagnostikos programoje	47,9	53,1	30	70	0,90	
Tikslinės populiacijos dalis (proc.), dalyvavusi širdies ir kraujagyslių ligų didelės rizikos grupės	33,6	42,9	20	70	0,78	

prevencinėje programoje						
----------------------------	--	--	--	--	--	--

Iš 2 lentelės pateiktų PRS rodiklių reikšmių Biržų r. sav. palyginimo su atitinkamu Lietuvos vidurkiu matyti, kad:

- ✓ *iš visų sveikatos rodiklių geresni (žalioji zona) nei Lietuvos vidurkis:*
  - sergamumas žarnyno infekcinėmis ligomis (A00-A08) 10 000 gyventojų – Biržų r. sav. rodiklis 0,42 karto mažesnis nei Lietuvos vidurkis;
  - į atmosferą iš stacionarių taršos šaltinių išmestų teršalų kiekis, tenkantis 1 kvadratiniam kilometrui – Biržų r. sav. rodiklis 0,02 karto mažesnis nei Lietuvos vidurkis;
  - mirtingumas / standartizuotas mirtingumas dėl priežasčių, susijusių su narkotikų vartojimu, 100 000 gyventojų – Biržų r. sav. 2018 m. tokių mirčių registruota nebuvo;
  - sergamumas vaistams atsparia tuberkulioze (A15-A19) 100 000 gyventojų (nauji atvejai) – Biržų r. sav. tokių sergamumo atvejų registruota nebuvo;
  - 1 metų amžiaus vaikų DTP (difterijos, stabligės, kokliušo, poliomielite ir B tipo haemophilus influenzae) skiepavimo apimtis (3 dozės), proc. – Biržų r. sav. rodiklis 1,04 karto mažesnis nei Lietuvos vidurkis;
  - tikslinės populiacijos dalis (proc.), 3 metus dalyvavusi gimdos kaklelio piktybinių navikų prevencinėje programoje – Biržų r. sav. rodiklis 1,12 karto mažesnis nei Lietuvos vidurkis;
- ✓ *kai kurie rodikliai patenka į prasčiausių savivaldybių kvintilijų grupę (raudonoji zona):*
  - vidutinė tikėtina gyvenimo trukmė – Biržų r. sav. rodiklis 0,96 karto viršija Lietuvos vidurkį;
  - bandymų žudytis skaičius (X60-X64, X66-X84) 100 000 gyventojų – Biržų r. sav. rodiklis 1,32 karto viršija Lietuvos vidurkį;
  - mokyklinio amžiaus vaikų, nesimokančių mokyklose, skaičius 1000 gyventojų – Biržų r. sav. rodiklis 1,9 karto didesnis už Lietuvos vidurkį;
  - socialinės pašalpos gavėjų skaičius 1 000 gyventojų – Biržų r. sav. rodiklis 2,24 karto didesnis už Lietuvos vidurkį;
  - sergamumas tuberkulioze (A15-A19) 100 000 gyventojų (nauji atvejai) – Biržų r. sav. rodiklis 1,81 karto didesnis už Lietuvos vidurkį;
  - asmenų, susižalojusių dėl nukritimo (W00-W19), skaičius 65+ m. amžiaus grupėje 10 000 gyventojų – Biržų r. sav. rodiklis 1,39 karto didesnis už Lietuvos vidurkį;
  - mirtingumas / standartizuotas mirtingumas dėl atsitiktinio paskendimo (W65-W74) 100 000 gyventojų – Biržų r. sav. rodiklis 3,09 / 2,53 karto didesnis už Lietuvos vidurkį;
  - mirtingumas / standartizuotas mirtingumas dėl transporto įvykių (V00-V99) 100 000 gyventojų – Biržų r. sav. rodiklis 2,66 / 2,78 karto didesnis už Lietuvos vidurkį;
  - pėsčiųjų mirtingumas dėl transporto įvykių (V00-V09) 100 000 gyventojų – Biržų r. sav. rodiklis 5,67 karto didesnis už Lietuvos vidurkį;

- transporto įvykiuose patirtų traumų (V00-V99) skaičius 100 000 gyventojų – Biržų r. sav. rodiklis 2,31 karto didesnis už Lietuvos vidurkį;
- mirtingumas / standartizuotas mirtingumas dėl priežasčių, susijusių su alkoholio vartojimu 100 000 gyventojų – Biržų r. sav. rodiklis 1,88 / 1,78 karto didesnis už Lietuvos vidurkį;
- kūdikių, išimtinai žindytų iki 6 mėn. amžiaus, dalis (proc.) – Biržų r. sav. rodiklis 0,33 karto mažesnis už Lietuvos vidurkį;
- sergamumas ŽIV ir lytiškai plintančiomis ligomis (B20-B24, Z21, A50-A54, A56) 10 000 gyventojų – Biržų r. sav. rodiklis 1,95 karto mažesnis už Lietuvos vidurkį;
- kūdikių (vaikų iki 1 m. amžiaus) mirtingumas 1 000 gyvų gimusių kūdikių – Biržų r. sav. rodiklis 4,85 karto didesnis už Lietuvos vidurkį;
- tikslinės populiacijos (6–14 m.) dalis, dalyvavusi vaikų krūminių dantų dengimo silantinėmis medžiagomis programoje, proc. – Biržų r. sav. rodiklis 0,16 karto mažesnis už Lietuvos vidurkį;
- vaikų, neturinčių ęduonies pažeistų, plombuotų ir išrautų dantų dalis, proc. - Biržų r. sav. rodiklis 0,57 karto mažesnis už Lietuvos vidurkį;
- mirtingumas / standartizuotas mirtingumas nuo kraujotakos sistemos ligų (I00-I99) 100 000 gyventojų – Biržų r. sav. rodiklis 1,49/1,13 karto didesnis už Lietuvos vidurkį;
- mirtingumas / standartizuotas mirtingumas nuo piktybinių navikų (C00-C96) 100 000 gyventojų – Biržų r. sav. rodiklis 1,29/1,05 karto didesnis už Lietuvos vidurkį;
- tikslinės populiacijos dalis (proc.), dalyvavusi širdies ir kraujagyslių ligų didelės rizikos grupės prevencinėje programoje, – Biržų raj. sav. rodiklis 0,78 karto mažesnis už Lietuvos vidurkį;
- ✓ *kiti likę rodikliai patenka į grupę, kuri atitinka Lietuvos vidurkį (geltonoji zona).*

Detalesnei analizei, kaip prioritetinės problemos buvo išskirtos trys sritys, kurių rodiklių reikšmės buvo ženkliai nukrypusios nuo Lietuvos vidurkio ir buvo priskirtos prasčiausių savivaldybių kvintilių grupei (raudonoji zona):

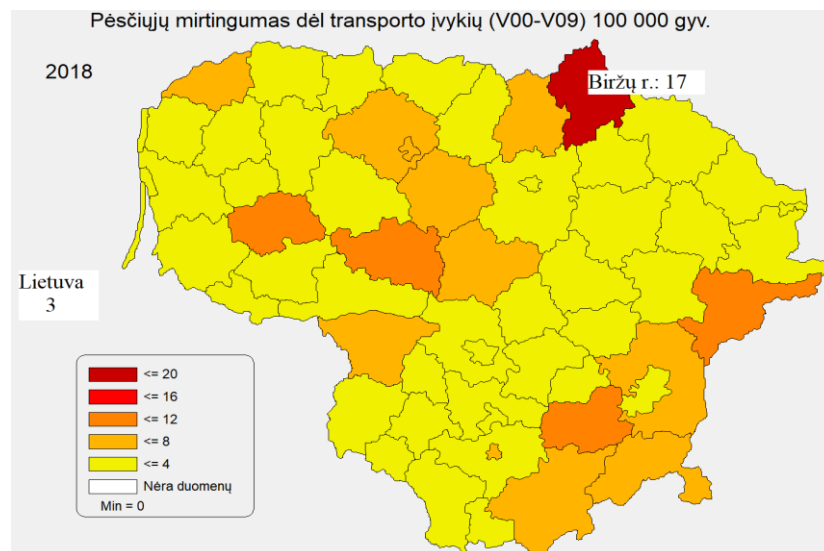
- pėsčiųjų mirtingumas dėl transporto įvykių (V00-V09) 100 000 gyventojų;
- kūdikių (vaikų iki 1 m. amžiaus) mirtingumas 1 000 gyvų gimusių kūdikių;
- mirtingumas nuo kraujotakos sistemos ligų (I00-I99) 100 000 gyventojų.

3. SPECIALIOJI DALIS

3.1. Pėsčiųjų mirtingumas dėl transporto įvykių

2018 m. visos Lietuvos mastu Biržų r. savivaldybėje labai išaugo rodiklis „Pėsčiųjų mirtingumas dėl transporto įvykių“ ir viršijo Lietuvos vidurkį daugiau nei 5 kartus (3 pav.).

2018 m. Lietuvoje transporto įvykių metu žuvo 85 pėstieji. Net 29-iose (iš 60) savivaldybėse nežuvo nei vienas pėsčiasis transporto įvykyje, o Biržų r. sav. dėl transporto įvykių mirė 4 (2017 m. – 0) asmenys, iš kurių 3 buvo priskirti pėstiesiems. Biržų rajono policijos komisariato duomenimis, tarp žuvusiųjų pėsčiųjų dėl transporto įvykių buvo 1 dviratininkas ir 2 asmenys, eję ne per pėsčiųjų perėją. Mažas gyventojų skaičius lėmė Biržų r. sav. patekimą į prasčiausių rodiklių poziciją.

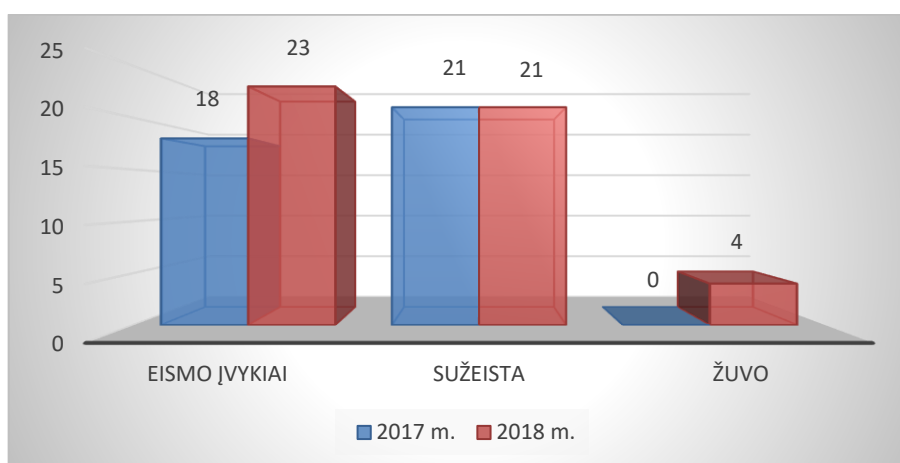

3 pav. Pėsčiųjų mirtingumas dėl transporto įvykių (V00-V09), Biržų r. sav. ir Lietuvos rodiklis

2018 m. 100 000 gyv.

Šaltinis: Higienos instituto Sveikatos informacijos centras

2018 m. Biržų rajono savivaldybėje buvo užregistruoti 23 (2017 m. – 18) įskaitiniai eismo įvykiai, kurių metu 21 (2017 m. – 21) asmuo buvo sužeistas (4 pav.).

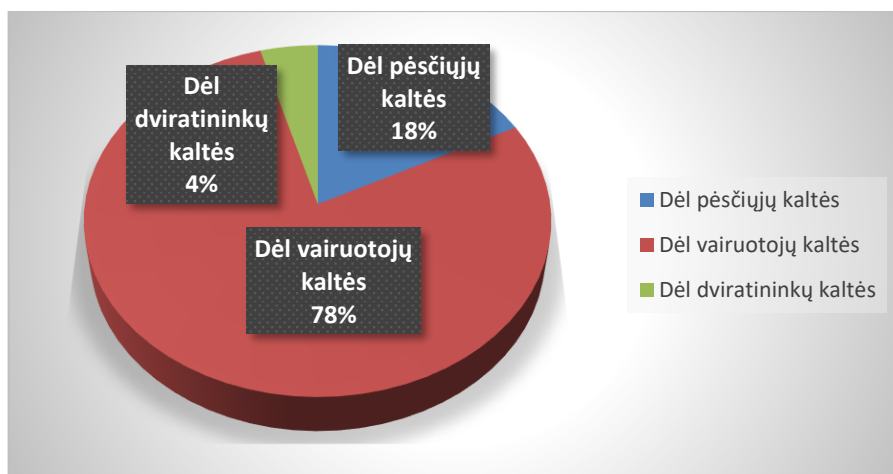

4 pav. Eismo įvykiai Biržų r. sav. 2017–2018 m. (abs. sk.)

Šaltinis: Lietuvos kelių policijos tarnyba

Biržų r. sav. transporto įvykiuose patirtos traumos viršijo šalies vidurkį 2 kartus. Tarp sužeistųjų eismo įvykiuose buvo 3 pėstieji, 5 dviratininkai, 5 vairuotojai, 8 keleiviai. Dažniausios įvykių priežastys buvo dėl vairuotojų kaltės (78,26 proc.) (5 pav.).

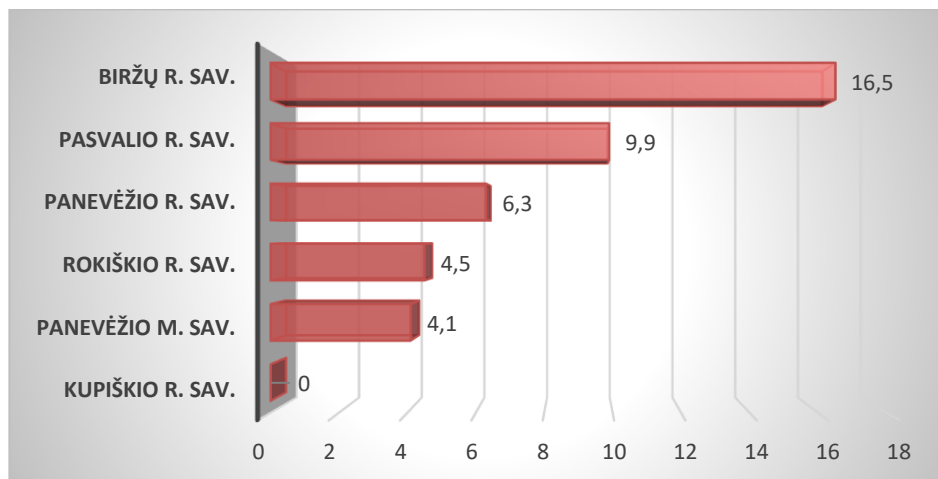
5 pav. Eismo įvykių priežastys Biržų r. sav. 2018 m. proc.

Šaltinis: Biržų rajono policijos komisariatas

3.2. Kūdikių (vaikų iki 1 m. amžiaus) mirtingumas

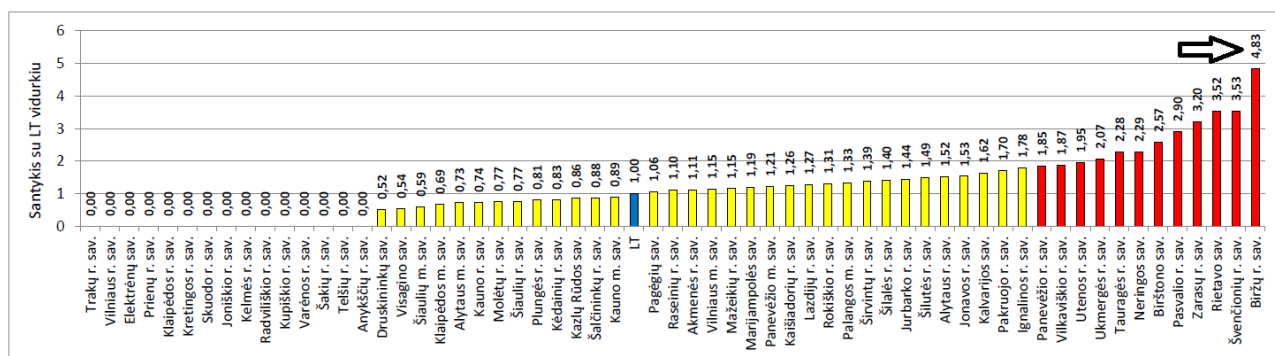
Lietuvoje 2018 m. mirė 96 (55 bern., 41 merg.) gimę kūdikiai, tai 11 (12,9 proc.) atvejų daugiau nei 2017 m. Daugiausia (43,8 proc.) kūdikių mirė nuo perinatalinio (prasideda nuo 22-os pilnos (154 dienos) intrauterinio vaisiaus gyvenimo savaitės (kai svoris gimus yra 500 g) ir baigiasi pilnos 7 dienos po gimimo.) laikotarpio ligų, 36,5 proc. – dėl įgimtų formavimosi ydų. Lietuvos gimusių kūdikių mirtingumo rodiklis 3,4/1 000 gyv., Biržų r. sav. rodiklis (16,5/1 000 gyv.) ženkliai viršijo Lietuvos vidurkį.

2018 m. visoje Panevėžio apskrityje mirė 11 gimusių kūdikių ir tai yra 9 atvejais daugiau nei 2017 m. Biržų r. sav. kūdikių mirtingumo rodiklis užėmė prasčiausią vietą ne tik apskrityje (6 pav.), bet ir visoje Lietuvoje (7 pav.).

6 pav. Gimusių kūdikių (vaikų iki 1 m. amžiaus) mirtingumas apskrityje 2018 m. (1 000 gyv.)

Šaltinis: Higienos instituto Sveikatos informacijos centras

7 pav. Biržų r. sav. gimusių kūdikių (vaikų iki 1 m. amžiaus) mirtingumo santykis Lietuvos mastu 2018 m.

Šaltinis: Higienos instituto Sveikatos informacijos centras

Biržų r. sav. 2018 m. pagal gimusiųjų (182) skaičių 3 mirę kūdikiai jau yra didelis nuokrypis. 66,67 proc. kūdikių mirė dėl perinatalinio periodo ligų, 33,33 proc. – mirties priežastys be patikslinimo (3 lentelė).

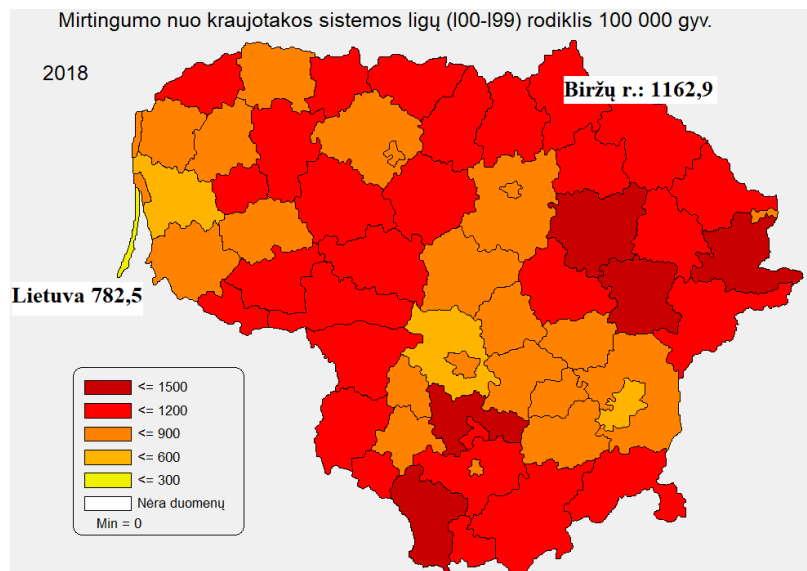
3 lentelė. Kūdikių (vaikų iki 1 m.) mirčių priežastys pagal lytį Biržų r. sav. 2018 m.

Mirties priežastys		Mirčių sk.	Lytis
Perinatalinio periodo ligos	Naujagimio kvėpavimo sutrikimas	1	vyras
	Naujagimio bakterijų sukeltas sepsis	1	vyras
Kitos nepatikslintos ir neapibūdintos mirties priežastys		1	vyras

Šaltinis: Higienos instituto Mirties atvejų ir jų priežasčių Sveikatos informacijos centras

2.3. Mirtingumas nuo kraujotakos sistemos ligų

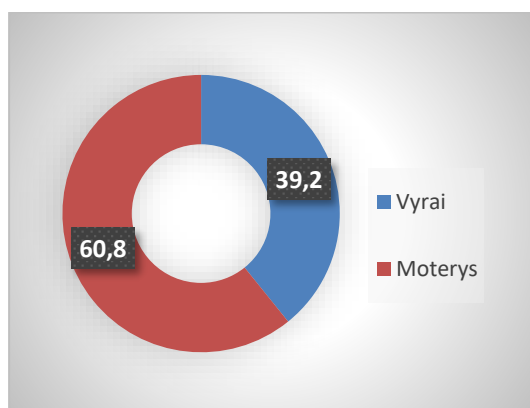
Sergamumas ir mirtingumas nuo kraujotakos sistemos ligų Lietuvoje jau daug metų aktuali problema. Nors Lietuvoje šis rodiklis mažėja, tačiau išlieka prioritetinga sveikatos problema. Higienos instituto duomenimis 2018 m. Lietuvoje nuo kraujotakos sistemos ligų mirė 21 922 gyventojai (mirtingumo rodiklis – 782,5/100 000 gyv., t. y. 23 mirtimis 100 000 gyv. mažiau nei 2017 m.). Biržų r. savivaldybėje 2018 m. nuo kraujotakos sistemos ligų mirė 273 gyventojai (rodiklis 1162,9/100 000 gyv., t. y. 7 mirtimis 100 000 gyv. mažiau nei 2017 m.) (8 pav.).

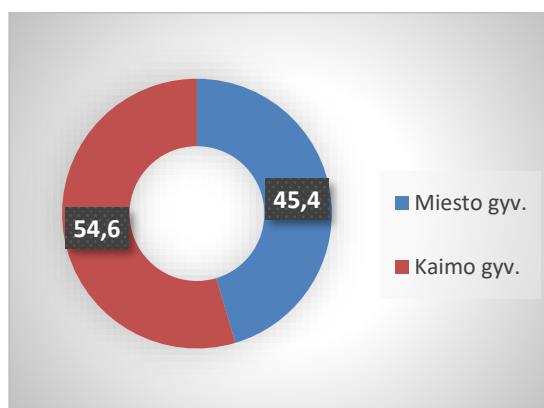
8 pav. Mirtingumo nuo kraujotakos sistemos ligų rodikliai Biržų r. sav. ir Lietuvoje 2018 m. (100 000 gyv.).

Šaltinis: Higienos instituto Sveikatos informacijos centras

Mirtingumo dėl kraujotakos sistemos ligų pasiskirstymas pagal lytį ir vietovę nevienodas. 2018 m. Biržų r. sav. mirė 166 moterys ir 107 vyrai, 149 – kaimo gyventojai ir 124 – miesto. Pasiskirstymas procentine išraiška pavaizduotas 9–10 pav.

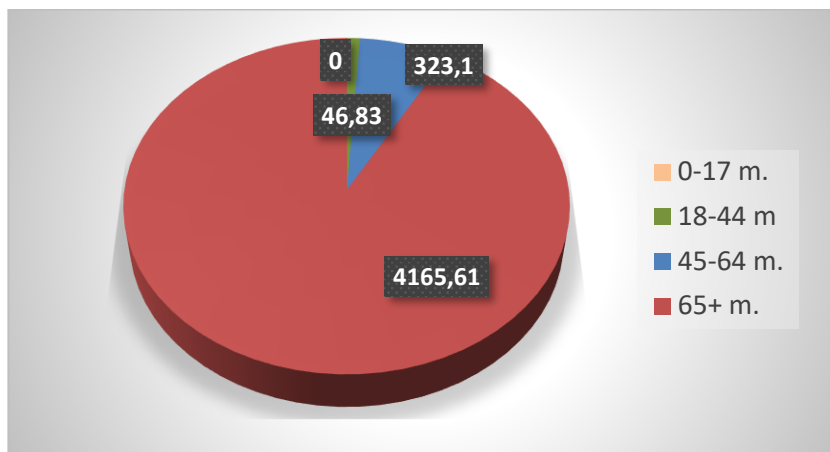
9 pav. Mirtingumo dėl kraujotakos sistemos ligų pasiskirstymas pagal lytį Biržų r. sav. 2018 m.

10 pav. Mirtingumas dėl kraujotakos sistemos ligų pasiskirstymas pagal vietovę Biržų r. sav. 2018 m.

Šaltinis: Higienos instituto Sveikatos informacijos centras

Biržų r. sav. 2018 m. daugiausia dėl kraujotakos sistemos ligų mirė 65 m. ir vyresnio amžiaus asmenys. Vaikų amžiaus tarpe (iki 17 m.) dėl kraujotakos sistemos ligų nemirė nei vienas asmuo (11 pav.).

11 pav. Mirtingumas dėl kraujotakos sistemos ligų pagal amžiaus grupes Biržų r. sav. 2018 m.
(100 000 gyv.)

Šaltinis: Higienos instituto Sveikatos informacijos centras

IŠVADOS

1. Biržų rajono savivaldybės rodiklių Lietuvos mastu pasiskirstymas: 11,9 proc. patenka į geresnę kvintilių grupę (žalioji zona), 40,7 proc. į prasčiausių savivaldybių kvintilių grupę (raudonoji zona), 47,5 proc. patenka į Lietuvos vidurkį atitinkančią kvintilių grupę (geltonoji zona).
2. 2018 m. visos Lietuvos mastu Biržų r. savivaldybėje labai išaugo „Pėsčiųjų mirtingumas dėl transporto įvykių“ rodiklis ir viršijo Lietuvos vidurkį daugiau nei 5 kartus (Lietuvos rodiklis – 3/100 000 gyv., Biržų r. sav. rodiklis – 17/100 000 gyv.).
3. Kūdikių mirtingumas yra vienas iš svarbiausių šalies socialinės-ekonominės gerovės rodiklių ir sveikatos sistemos atspindys. 2018 m. Biržų r. sav. kūdikių (vaikų iki 1 m. amžiaus) mirtingumo rodiklis (16,5/1 000 gyv.) užėmė prasčiausią vietą ne tik apskrityje, bet ir visoje Lietuvoje (Lietuvos rodiklis – 3,4/1 000 gyv.).
4. Mirtingumo nuo kraujotakos sistemos ligų rodiklis kasmet gerėja, tačiau išlieka prioritetine sveikatos problema. Biržų r. savivaldybėje 2018 m. nuo kraujotakos sistemos ligų mirė 273 gyventojai (rodiklis 1162,9/100 000 gyv., t. y. 7 mirtimis 100 000 gyv. mažiau nei 2017 m.), (Lietuvos mirtingumo rodiklis – 782,5/100 000 gyv.).

REKOMENDACIJOS

Siekiant mažinti avaringumą ir traumų bei mirtingumo kelių eismo įvykiuose skaičių:

- didinti gyventojų informavimą saugaus eismo klausimais;
- griežčiau kontroliuoti gyventojus, pažeidžiančius kelių eismo taisykles;
- stiprinti saugumo priemones;
- gyventojams organizuoti saugaus eismo renginius, akcijas, mokymus, socialines reklamas, užsiimti informacine sklaida;
- organizuoti teorinius ir praktinius pirmosios pagalbos mokymus, užsiėmimus gyventojams;
- gerinti gatvių, kelių infrastruktūrą avaringose vietose įrengiant saugumo priemones, pakankamą apšvietimą ir kt.

Motinos ir vaiko sveikatos gerinimui:

- pagal galimybę didinti pirminės asmens sveikatos priežiūros specialistų, dirbančių su vaikais, kompetenciją sveikatos stiprinimo, ligų profilaktikos ir gydymo klausimais;
- skleisti informaciją apie prieinamas sveikatos priežiūros paslaugas motinų ir vaikų sveikatai saugoti ir gerinti, taip pat apie vaikų profilaktinį patikrinimą, skiepijimo svarbą, psichikos sveikatos stiprinimo būtinybę, odontologinės priežiūros gerinimą ir kt.;
- didinti motinų žinias, sveikos gyvensenos įgūdžių lavinimą, vykdyti mokymus apie nėščiųjų sveikatą, jų rengimąsi motinystei.

Lėtinių neinfekcinių ligų prevencijos ir kontrolės stiprinimui:

- skatinti rajono gyventojus reguliariai tikrintis sveikatą, vykdyti kraujotakos sistemos ligų prevencines akcijas, kurių metu būtų atliekami tyrimai siekiant diagnozuoti ligas ar nustatyti jų rizikos veiksnius;
- gerinti visuomenės ir asmens sveikatos priežiūros įstaigų bendradarbiavimą vykdant Asmenų (40–55 metų vyrų ir 50–65 metų moterų), priskirtinų širdies ir kraujagyslių ligų didelės rizikos grupei, atrankos ir prevencijos priemonių finansavimo programos įgyvendinimą;
- didinti gyventojų informatyvumą apie širdies ir kraujagyslių ligų didelės rizikos asmenų atrankos ir prevencinių priemonių programą;
- vykdyti gyventojų sveikos mitybos mokymus, didinti sklaidą apie produktų naudą ir žalą sveikatai;
- skatinti gyventojus užsiimti fizine veikla, teikti informaciją apie fizinio aktyvumo reikšmę širdies ir kraujagyslių ligoms, gerinti fizinio aktyvumo konsultacijų teikimą darbo vietose;
- didinti specialistų gretas ir kompetencijas mitybos ir fizinio aktyvumo gerinimo klausimais.

Biržų rajono savivaldybės gyventojams:

- aktyviau dalyvauti Visuomenės sveikatos biuro, švietimo ir sporto įstaigų organizuojamuose sveikatinimo veiklos renginiuose (akcijose, paskaitose ir užsiėmimuose apie visavertę mitybą,

fizinį aktyvumą, psichinės sveikatos stiprinimą, organizuojamose mankštose, šiaurietiško vaikščiojimo užsiėmimuose ir kt.);

- reguliariai lankytis pas šeimos gydytoją ir profilaktiškai tikrintis savo sveikatą, aktyviai dalyvauti ir paraginti artimuosius dalyvauti nemokamose valstybinėse prevencinėse programose: onkologinėse, širdies ir kraujagyslių ligų, gimdos kaklelio piktybinių navikų, krūties vėžio, priešinės liaukos (prostatos) vėžio, vaikų krūminių dantų dengimo silantinėmis medžiagomis.
- būti nepakantiems alkoholio vartojimui bei rūkymui ir ieškoti alternatyvų, aktyvių laisvalaikio praleidimo būdų;
- propaguoti ligų profilaktikos priemones: sveiką gyvenseną, saikingą mitybą, fizinį aktyvumą, poilsį, psichikos sveikatos gerinimą ir kitas sveikatą stiprinančias veiklas.